

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ

ГОДИНА V

БРОЈ 5

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

THE SASA LIBRARY FORUM

YEAR V
VOLUME 5

Accepted on December 27th 2016, at the 10th meeting of the SASA Department of
Language and Literature, following the reviews of academician
Nada Milošević-Đorđević and academician *Predrag Piper*

Editor-in-chief
academician
MIRO VUKSANOVIĆ

BELGRADE
2017

ISSN 2335-0121

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ

ГОДИНА V

БРОЈ 5

Примљено на X скупу Одељења језика и књижевности
од 27. децембра 2016. године, на основу рецензија академика
Наше Милошевић-Ђорђевић и академика *Предрага Пићера*

Уредник
академик
МИРО ВУКСАНОВИЋ

БЕОГРАД
2017

© Српска академија наука и уметности, 2017

Трибина Библиотеке САНУ основана је да приказује јавности нове књиге чланова САНУ, нова издања САНУ и њених института, из свих области наука и уметности. Први уредник Трибине био је академик Никша Стипчевић, управник Библиотеке САНУ од 1991. до 2011. године. Од октобра 2011. године уредник Трибине је академик Миро Вуксановић, управник Библиотеке САНУ.

Годишњак *Трибина Библиотеке САНУ* покренут је 2013. године. У првом броју донет је целовит преглед приказаних књига у Салону САНУ од 1991. до јуна 2011. године, а потом, у хронолошком низу, текстови казани на Трибини од новембра 2011. до краја 2012. године. У другом броју штампани су текстови са Трибине из 2013. године. У трећем броју објављени су текстови са Трибине из 2014. године. У четвртном броју су текстови са Трибине из 2015. године.

Прилози се објављују без измена. Дати су наслови где их није било на саопштењима.

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ
19. I 2016 – 13. XII 2016.

Уредник
академик Миро Вуксановић

Стручни сарадник
Стасја Церовић

САДРЖАЈ

<i>Plasma electronics : applications in microelectronic device fabrication / Toshiaki Makabe, Zoran Lj. Petrović</i>	11
<i>ΠΕΡΙΒΟΛΟΣ. Књ. 1–2, Зборник у часи Мирјане Живојиновић / уредници Бојан Миљковић, Дејан Целебџић</i>	29
<i>Сенїандрејски зборник. [Књ. 1–4] / уредници Дејан Медаковић, Динко Давидов</i>	41
<i>Деїињсїво / Динко Давидов</i>	41
<i>Научно наслеђе Радомира Д. Лукића : зборник радова са научної скуїа одржаног 11–12. децембра 2014. / уредници Данило Басїа, Сима Аврамовић</i>	51
<i>Фази линївисїка / Милораг Радовановић</i>	65
<i>Наїїиси исїоријске садржине у зидном сликарсїву. Том 1, XII–XIII век / Гојко Субоїић, Бојан Миљковић, Ирена Шїадијер, Ида Тої</i>	81
<i>Моћ и їревласї : Тукидидова їолиїичка мисао / Косїа Чавошки</i>	93
<i>Оїашевић / [їексїови] Ирина Субоїић, Бранислав Димїиријевић, Јован Чекић</i>	105
<i>Три їоеме / Маїија Бећковић</i>	119

Дан Библиоџеке САНУ џосвећен Вуку Сџефановићу Караџићу	137
Вук Сџефановић Караџић : (1787–1864–2014) / уредник Нада Милошевић-Ђорђевић	137
Светиџи Ђирило и Меџодије и словенско џисано наслеђе : 863-2013 / [уредници Јованка Раџић, Викџџор Савић]	157
Образовање : развојни џџџенџијал Србије : зборник радова са научноџ скуџа одржаноџ 23. и 24. новембра 2012. џодине / уредник Александар Косџић	169
Двесџа џодина од рођења Јосифа Панчића / уредник Владимир Сџевановић	183
Флора бриофџија Србије. [Књ.] 1, Тресеџнице (Sphagnophyta) / Марко Сабовљевић ; уредник Владимир Сџевановић	183
Ономасџика ценџралноџ Косова / Милеџа Букумирић ; главни уредник Александар Лома	207
Ономаџолошки џрилози. [Књ.] 22 / главни уредник Александар Лома	207
Први балкански раџи 1912–1913 : исџоријски џроцеси и џроблеми у свеџлосџи сџџџоџишњеџ искусџва / уредник Михаило Војводић	225
Глас Одељења исџоријских наука САНУ (џосвећен академику Владимиру Сџџџанчевићу) / уредник Љубомир Максимовић	225
Зборник радова у часџ академику Десанки Ковачевић Коџић / главни уредник Рајко Кузмановић	240
Докџџор Владан Ђорђевић : џедесеџџоџишњеџца књижевноџа раџа : 1860 – 25. фебруар – 1910 / Војислав М. Субџић	252
Прилози за исџорију хемаџолоџије у Србији / Раџоје Чоловић, Милица Чоловић, Наџџашиа Чоловић	252

<i>На крају њуџа / Дејан Десџић ; уредник Милан Лојаница</i>	<i>273</i>
<i>Унајређење села у брдско-џланинским џодручјима Србије / уредник Драјан Шкорић</i>	<i>291</i>
<i>Унајређење џчеларсџива у Србији / уредник Драјан Шкорић</i>	<i>291</i>
<i>Образовање за модерну џољџивреду : зборник радова са научној скуџа, Шабац, 27. мај 2016. Година / уредник Драјан Шкорић</i>	<i>291</i>
<i>Академске беседе. Књ. 1 / уредник Миро Вуксановић</i>	<i>310</i>
<i>Преџиска Лодовика Бекаделија, надбискуџа дубровачкоџ (1555–1560) / Снежана Миљинковић, Никша Сџићчевић ; уредник Слободан Грубачић</i>	<i>315</i>
<i>Зборник Инсџиџуџа за срџски језик САНУ. [Књ.] 3, Срџски језик и акџуелна џиџања језичкоџ џланирања / уређивачки одбор Иван Клајн, Предраџ Пиџер, Среџо Танасић ; џавни уредник Среџо Танасић</i>	<i>329</i>
<i>Именик ауџора, уредника и џоворника</i>	<i>352</i>

**Сентандрејски зборник. [Књ. 1–4] / уредници Дејан Медаковић,
Динко Давидов. – Београд : САНУ, 1987–2015**

и

**Детињство / Динко Давидов. – Београд : Српска књижевна задруга,
2015**

Говорили: академик Душица Лечић Тошевски
проф. др Бранислав Тодић
академик Динко Давидов

У Београду, уторак 9. фебруар 2016. у 13 часова

ДАВИДОВ, СЕНТАНДРЕЈА, СИВАЦ

Част ми је да на почетку треће по реду трибине у овој години срдечно поздравим часнике, чланове и госте САНУ.

Није на овом месту приказан *Сентандрејски зборник* САНУ иако је кренуо пре доста времена, а нови број је изашао прошле године. Најпре је уредник био академик Дејан Медаковић, а потом академик Динко Давидов. Они су, уз Димитрија Е. Стефановића, највише времена и знања дали изучавању сентандрејске прошлости.

Некад је Сентандреја била велико северно српско острво где су писали Чарнојевић, Рачани, Венцловић, Јаша Игњатовић и други, одакле су одјекивала звона са седам православних цркава и тако редом. Данас је Сентандреја велики српски знак, дигнут на раван крај Владичанског двора и храма, музејска збирка која окупља иконе и рукописе, књиге и слике, реликвије и скупocene предмете, с крстом Кнеза Лазара и носталгичном историјом.

У Сентандреји се најбоље види како осмех сеобе постаје суза и како туђина не може да постане без облака ведрина.

САНУ има Сентандрејски одбор чији је председник академик Динко Давидов. Одбор окупља научнике из више области и припрема зборник који осветљава некадашњу Сентандреју. О зборнику ће говорити проф. др Бранислав Тодић, историчар уметности.

Додали смо, по изричитој жељи академика Давидова, и књигу коју је објавила Српска књижевна задруга. То је лирски литерарни повратак у Сивац, у детињство, како је књига и насловљена. На корицама је фотографија дечака округлих образа под обилатом и белом шубаром. А како је са садашње временске висине себе видео писац говориће академик Душица Лечић Тошевски.

(Реч уредника Трибине)

М. В.

ДУШИЦА ЛЕЧИЋ ТОШЕВСКИ

МАГИЈСКЕ ГОДИНЕ ДЕТИЊСТВА ДИНКА ДАВИДОВА

Част ми је што данас стојим пред вама, захваљујући се на привилегији да говорим о *Детињсџиву*, књизи академика Динка Давидова. Читање књиге била је радост за мене, као што је то и познавање Динка Давидова, аутора, историчара уметности, научника, господина, човека многобројних дарова.

Говорићу о дечаку и његовом детињству, том бескрајном бачком плавом кругу у којем је почела да се развија звезда једног дечака, а чули смо, посвећеног читача и тумача ликовне историје српског народа. Кругу у којем су се већ могли наслутити путеви којима ће се кретати тај дечак плавих, живих очију које радознано гледају свет око себе.

Динко се поиграва својим ратарским, како он каже „сељачким“ пореклом а он је, у ствари, аристократа чија је мајка, жена високог стила (што се може видети на галерији фотографија на крају књиге), обучена као да је изашла из модног журнала, као што су то и његов деда и баба, као што је то и он сам на корицама књиге – стилизован дечак са племићком белом шубаром коју је носио у свечаним приликама.

Динко је запитан над чудима природе и непрекидно тражи одговоре. Одрастао у кругу српске елите свог родног Сивца на северу Бачке, тај *puer aeternus*, анализира догађаје као што је анализирао иконе српских сеоба којима је посветио живот.

Детињство је књига о љубави. Централна фигура је Софија – Сокица, девојчица са машницама која је постала имаго женског лика, његова Анима, коју је касније заменила Зорица, животна сапутница и његова целина. Динкова Сокица, будућа Зорица, она је као Толстојева Каћенка у књизи грофа из Јасне Пољане, „нешто налик на прву љубав“ када „ветар подиже мараму с њеног белог вратића“ а њему су очи пуне суза.

У књизи је приказано буђење и откривање дечије сексуалности као дара Природе, кроз разликовање морфолошких одлика дечака и девојчица. У сликама малог музеја невиности Динка Давидова, деца слободним језиком понављају приче одраслих, причају о сексуалном чину и планирају венчање. Она то чине чедно јер још нису научила да се стиде и немају страх од кастрације, као Адам и Ева у Рајском врту пре Пада и сусрета са Дрветом Сазнања.

„Дете је отац човеков“, написао је Вилијам Вудсворт, енглески песник из XVIII века. Том реченицом песник је био претеча Фројдове теорије психоанализе, као што су неретко песници и књижевници претходници научних открића. Детињство није узалудно. Оно је темељ одраслог живота и кључно је за развој будуће личности. После прве сепарације од океанског јединства са мајком, те прималне сигурности, новорођено дете суочава се са светом великих. У хиндуизму постоји веровање да се свако дете роди целовито, као Браман који излази кроз фонтанелу, онај меки део на глави детета пре него што се она затвори. Тако је задатак *homo sapiens*-а да на путу индивидуације до краја живота тражи то јединство, ту изгубљену целовитост и свог Брамана.

Детињство је, неминовно, саткано од проблема. Те проблеме, међутим, не видимо у аутобиографији Динка Давидова. Амнезија за ране године саставни је део развоја личности јер мозак није довољно зрео да сачува трагове доживљеног. Како је рекао Блејк: „Лепота је у очима онога који гледа“. И тако Динко види само лепоту – због његових очију или зато што је потиснуо све што је било трауматично и идеализовану слику предао читаоцима.

У сјајној изолацији малог места и у кући Давидових нема ни назнака Едиповог комплекса, сукоба са оцем због љубави према мајци, тог универзалног мита, нити тираније старих над младима. Детињство Динка Давидова завршило се рано и нагло да бисмо то могли да уочимо, а оно што је очигледно из његовог одраслог живота је душевно здравље, способност да воли и ради, како је душевно здравље дефинисао Фројд, или Свети Августин, који је рекао „воли и ради шта хоћеш“. Дошло је до нормалне резолуције агресивних и сексуалних тежњи интеграцијом љубави и мржње, под доминацијом љубави. А љубав до-

минира у књизи *Детињство* и у животу Динка Давидова. Иако су му главне фигуре деда и отац, тј. баба (*тратра* на грчком), изгледа да су то, ипак, биле мама и мајка, како је звао своју баку. Чисту љубав према њима пренео је на свој однос према женској фигури и Богородици коју је на разним иконама описивао.

У хармонији односа према свету која испуњава магијске године Динковог детињства поштује се хијерархија патријархалне српске заједнице и сви обичаји донети Великом сеобом, сликом која је доминирала у Динковој кући и која има снажан запис у емоционалној меморији његовог колективно несвесног архетипа. Динко је интернализовао моралне принципе својих родитеља. Његов суперего је одређен и строг, јер он се и ствара у раним годинама. Он преовлађује и у његовом одраслом животу када је учврстио аутономију и када је својим сеобама (а било их је три) напустио родитељски дом. У књизи и касније он не изазива вредности и моћи својих родитеља, нема фантазије да се против њих побуне и да постане бунтовник против ауторитета и реакционар, већ је следбеник манира и дубоких моралних вредности своје примарне породице.

Динко Давидов је човек без година. Он има дар за дескрипцију и недремано око перцептивног посматрача коме не промичу ниједан звук ни покрет саговорника, као ниједна сенка на иконама. Све га занима и свему се чуди, сада и овде, као онда и тамо. Као што Сент Егзиперијев мали принц тражи боју жита, Динко боје свог детињства тражи на Ади, у оази узаврелог града по којој пешачи сваког дана, хода по лишћу и скупља оне каменчиће које је некада поклањао девојчици из забавишта да би играла пиљке.

У *Детињству* Толстој пише: „Срећно, срећно доба детињства! Како да не волим, како да не негујем успомене на њега! Она ме освежавају, уздижу душу и извор су мојих најмилијих уживања“. Тако је и књига *Детињство* Динка Давидова, животна слика „чисте, пречисте љубави која и данас живи у њему као важна успомена“ и заузима значајно место у хијерархији његовог емоционалног мозга.

Магијска година детињства Динка Давидова завршава се значајним даном. Био је то његов први сусрет са олтаром у сивачкој цркви. Тај Давидов, потомак старе земље како се за Давидове говори, био је „запањен, како неки кажу када се чуде“ када је ушао на врата „мушке цркве“ са дедом. „Гледајући у правцу олтара који се сав пресијавао у злату, јер је сунце пролазило кроз велики прозор“ и иконостаса са Богородицом и Христом, тог *чуда Божије*, доживео је духовни сусрет највишег реда, „наживот“ како сам каже. Тај сусрет био је судбоносан и, што он тада није знао, одредио је његову судбину, животни

пут, позив и послушање. Име Динко значи цењени, поштовани а неки сматрају да је изведеница из имена Доминик, у преводу на латинском – онај ко припада Богу. Тако је оно дете из Сивца, отац човеков, постао племић историје уметности, цењени, поштовани истраживач икона – слика светитеља и божанске стварности.

БРАНИСЛАВ ТОДИЋ

ТРИДЕСЕТ ГОДИНА СЕНТАНДРЕЈСКОГ ЗБОРНИКА

Пре безмало тридесет година (1987) објављен је први број *Сентандрејског зборника*, без велике помпе и без предговора, па се чини да се појавио некако изненада. А није било тако. С једне стране, тих година је Српска академија наука и уметности основала низ одбора задужених за оне делове и просторе српског народа који су били одвојени од матице или који су на наше очи то бивали. Одбори су пак имали своја гласила, штампана повремено, са драгоценим прилозима о прошлости и садашњости народа који је живео на тим просторима. С друге стране, баш тих година се стварају услови за свестрано и институционално проучавање историје, културе и уметности Срба северно од Саве и Дунава. Још седамдесетих година је реализован пројекат теренских истраживања и прикупљања уметничких дела, у чијем је окриљу приређена капитална изложба Динка Давидова *Иконе српских цркава у Мађарској*, а 1989. и велика изложба *Благо Срба у Мађарској*. Те године је и Музеј Српске православне епархије будимске у Сентандреји добио нови простор и модерну поставку, а 1984. је основан Архив Будимске епархије, који је са радом званично почео 1990. године. Импазантан број прикупљених уметничких дела у музеју и огромна грађа у архиву представљали су кључно полазиште темељних истраживања која су одмах потом уследила.

Четири досад објављене свеске окупиле су малтене све угледне истраживаче који су се протеклих пола столећа бавили Србима у Угарској. Уредник Зборника је најпре био Дејан Медаковић, а затим Динко Давидов. Први број је приредио одбор у саставу: Димитрије Богдановић, Павле Васић, Божидар Ковачек, Василије Крестић и Динко Давидов, а у уређивачки одбор су касније укључивани и други, млађи сарадници. Част да отвори Зборник припала је Радовану Самарцићу, који је веома документовано писао о Ђорђу Бранковићу, титуларном угарском грофу, кога су његови сународници, на сабору у Будиму, 1691. изабрали за српског деспота, мада се он већ тада налазио у сужањству

у Бечу. Издајам, међутим, један други Самарцићев чланак, посвећен Великој сеоби, који сам доживео као програмски текст читавог Зборника: „Пошто се – каже професор Самарцић – по одређеном систему, прикупи нова маса података, претежно бројчаних, требало би спровести најсложенија мерења како би се бар приближно утврдило каква је оштећења претрпео српски народ крајем XVII века и, посебно, у Великој сеоби 1690... Којим етичким мерилима и којим филозофским поимањем историје може се оправдати тврђење да су Срби, после свих претешких оштећења претрпљених у времену Велике сеобе, ипак успоставили своју вертикалу ка будућем животу? Током XVIII века, прилагодивши европске културне утицаје сопственом историјском наслеђу, Срби су утврдили своју нацију и припремили се за револуцију 1804. године. Мада су били подељени границама туђих држава, они су заједнички радили на свом уздизању, и њихова плима избацивала је на видело историје личности изузетних размера у свим народним пословима, у цркви, војсци, трговини, књижевности и уметности“.

Тачно то и чини садржину *Сенџандрејској зборника*: и време пре Велике сеобе, и време после ње, практично до наших дана, и црква и трговина, и књижевност и уметност, и важне историјске личности и обичан свет. О свему томе писали су наши најбољи историчари, филолози, историчари књижевности и уметности, археографи, музиколози и етнологзи, објављујући досад потпуно непознату грађу и тумачећи је на критички утемељен начин. И не само о Србима у Угарској, јер они ни у XVIII веку ни касније нису били усамљена енклава, већ заједница са живим и никад прекинутим везама са својим сународницима, без обзира где они живели и у којим државама.

На страницама Зборника с разлогом се издвојило неколико крупних тема о судбоносним догађајима и изузетним личностима који су обележили своје време и значајем га вишеструко надмашили. Била је то, пре свега, Велика сеоба, преломни догађај у историји српског народа на измаку XVII века, о чему је писало више аутора. Историчари су на страницама Зборника потанко истражили шта је Србе чекало у негостољубивој Аустрији, пратили су њихово мукотрпно прилагођавање новој средини, успон на хијерархијској лествици богатства, угледа и власти и сваковрсне тешкоће с којима су се носили до дубоког XX века. С највећим занимањем, на пример, читамо студије Гордане Каћански и Данила Урошевића о Србима у Будиму, где је прецизним језиком статистике – баш како је прижељкивао професор Самарцић – на основу пописа становништва, од турских дефтера из 1546. до оних из XX века, приказан број Срба у вароши Табану, али и више од тога – ту је пластично приказан свакодневни живот будимских Срба, у раду

колегинице Каћански сагледан кроз призму судских спорења, а још потпуније у Урошевићевој студији, укључујући и судбину њихових богомоља, чак и топонимију, неизбрисиво сведочанство о дуговеком српском присуству у Будиму. Застајемо и пред чланком Славка Гавриловића са скромним насловом „Пет докумената о Манастиру Ковину XVIII века“. Четири од њих се односе на укидање православног манастира на острву Чепелу: после бирократски хладне одлуке Илирске дворске депутације о томе, следе писма ковинских Срба Светом синоду у Карловцима, митрополиту и царици с молбом да то спрече, а што је све, знамо, било узалуд. Пошто сам се и сâм својевремено бавио Манастиром Ковином, био сам често у прилици да читам и друга дирљива и до суза потресна писма Ковинаца о узалудним напорима да сачувају свој манастир, писма која још чекају да буду објављена. Препоручујем свакоме да макар прелиста и грађу коју је професор Гавриловић објавио о истрази против православних првака и свештеника из Јегре 1751, који су четири године лежали у будимској тамници само зато што су се усудили да се пожале Марији Терезији и својим владицама на насртаје римокатоличких свештеника и бискупа.

Дошавши у другачију, европску средину, Срби су постепено прихватили њене обичаје, поред осталог и навику да школују своју децу. Томе је с разлогом посвећено више текстова у сва четири броја *Сенџандрејској зборника*, из којих не избија баш ружичаста слика о школовању српске омладине, јер нигде оснивање и рад школа на матерњем језику нису били лаки и једноставни. Напротив. Уверићемо се у то читајући студије о оснивању депутације православних националних школа у Будиму 1815, о вероисповедној школи у Стоном Београду, о српско-православним школама у Печујском школском округу, или о образовању девојака почетком XIX века. Чак и само објављивање исцрпне грађе – као што је то учинио Никола Гавриловић у последњем броју Зборника, о Српском народном нормално-главном училишту у Сентандреји – може бити необично корисно и поучно: из ње се савршено обавештавамо како су у школи изгледали испити при крају XVIII века и о саставу разреда у којима су један до другог седели ђаци из племићких, занатлијских, трговачких и свештеничких, али и – како се тада говорило – „простих“ сентандрејских породица.

Књизи и књижевности негованим међу Србима у Угарској одувек се у нашој науци поклањало много пажње, па није неочекивано што су се таква истраживања појавила и у *Сенџандрејском зборнику*. Она ће бити неизоставна у проучавањима рукописних књига којима су се наши преци служили у време Сеобе и после ње, а које су доцније доспевале у разне библиотеке, чак до далеке Малте. Читамо овде и о

Коморанском четворојеванђељу, о једном богослужбеном зборнику с краја XVI века, о књижном фонду Манастира Раванице и Цркве Светог Николе у Сегедину, о Служабном минеју из Српског Титоша, о Стихологији Кипријана Рачанина и о Катавасији писаној у Сентандреји 1710–1720. године. Ниједна будућа студија о Гаврилу Стефановићу Венцловићу неће моћи да заобиђе прилоге на страницама овог Зборника, јер су ту објављени Венцловићеви текстови о иконокластичким борбама у Византији, расправе о језичким особинама неких његових састава, о хартији и воденим знаковима у његовим рукописима писаним у Коморану и Ђуру и о фонетским карактеристикама Венцловићевог Богородичника који се сада чува у Матици српској у Новом Саду.

Ниједан број Зборника није био без прилога филолога: о језику писама будимског епископа и карловачког митрополита Викентија Јовановића или пословних писама трговаца из Сентандреје и *Дневника* Арсенија Чарнојевића, као и о говору и обичајима Срба у Чобанцу и другим местима до данас насељеним српским живљем. А о томе како се певало у време Велике сеобе и касније, како су изгледали рукописи са нотним записима и колико је музика учествовала у српском позоришту XVIII века, писале су веома лепо Даница Петровић и Катарина Томашевић.

Огромно уметничко благо сачувано у српским храмовима на тлу Будимке епархије подстакло је историчаре уметности да им посвете своје изврсне студије. Издвајам текстове Олге Микић о архијерејским портретима у двору епископа будимских у Сентандреји, Љиљане Стошић о једној иконици Богородице у Музеју будимске епархије, Мирослава Тимотијевића о Христовом гробу у Карловачкој митрополији, посебно о оном из Манастира Ковина, и Лепосаве Шелмић и Динка Давидова о зографским иконама. О томе колики је био њихов значај, довољно је да наведем неколико оштроумних реченица: „Усуђујем се да рекнем – каже Давидов – да те иконе омогућавају да се прате последњи одједи умирућег позносредњовековног иконописа али и да се назре почетак оне велике друштвене и духовне драме срећног исхода коју називамо обновом, односно преображајем српске културе у веку просвећености. Зографи су сликајући иконе на најверљивији начин осликали епоху у којој су се животно и уметнички сналазили, коју су на свој начин улепшавали, и у којој су поштено делили судбину са својом клијентелом и наручиоцима из славјано-српских опшчестава, а то је била судбина расцијанског народа у Панонији“.

Читајући још једном, за ову прилику, текстове у *Сентандрејском зборнику*, доживљавам их као једну јединствену целину, као историју

оног дела нашег народа који је насељавао најсеверније крајеве српског етничког простора и које је обједињавала Будимска епархија. Писали су је њени најбољи познаваоци, поуздано – увек на основу веродостојних, неретко први пут објављених извора; критички – без романтичарске занесености и емотивних набоја; прегледно и, ширином истраживачког захвата и начином саопштавања резултата, темељно, јасно и узбудљиво. Од броја до броја, од чланка до чланка, од једног реда до другог, пред читаоца искрсава једно давно прошло време, али и ово садашње, време испуњено метежима, великим напорима и највишим узлетима, време необичних судбина, јаким личности и прворазредних остварења. *Сенџандрејски зборник* је сведочанство о том времену и његова хроника. Остало је, међутим, још много непрочитане грађе, још много необјављених дела и недовољно истражених појава и личности. Уверен сам да је потребно само мало напора и воље да се они уоче и изуче и да се њиховим објављивањем настави племенита мисија *Сенџандрејског зборника* која је тако плодносно започела пре тридесет година.

